

VĚDEŽ.

Časopis za mladost sploh,
pa tudi za odrašene proste ljudi.

I. tečaj. 13. Maliserpana 1848. 2.

Strah je v sredi votel, okoli ga pa nič ni.

(Povést.)

Na zelenim travniku, kateri je krog in krog od hladnih gojzdov obdán, je pasel nek fantič pohlevne ovčice. Sonce je že za goro zahajalo, in lepó so se svétili oblaki od njegovih žarkov. Pastirček pa še ni mislil ovác domú gnati, ker so še takó rade jedle. Doli se uleže na mehko travo in gleda jih, kako jedó. Med tem pa mu oči skup zlezejo in terdno zaspi. Ko se zbudi, vidi ves plašen, de je že zlo temà. Nikjer nobeniga človeka ni. Plašno gleda okrog in trepetá, ker se strahú boji. Berž ovce zapodí proti domu. Skozi gojzd jih je mogel gnati, v katerim, pravijo, de večkrat straši. Ko mladi ovčár v sredo gojzda priletí, zasliši ne deleč od sebe, ko de bi bil gdo močno z bičem (korobačem) počil, in čuj! neznano cvilenje se zdej razlega po hosti. In kaj se giblje tam na tléh? O groza! truma majhnih, podganam enakih živalc, ki sem ter tje skačejo. Za njimi pa stojí kosmat mož z dolgimi rogmí in s strašnim repam. Mraz pa-

stirčka strese. Trepetaje takó misli: Hudoba tam poka in pase — kakor pravijo — polhe. Misli, kako de bi zlodju ušel, kar mu pade v glavo, gori na visoko smereko zlesti in ovce tam pustiti. Pleza en čas na drevo, kar mu nekaj nad glavo zašumi. Od strahú fantek zaveči in pade na tla. Pa ko bi trenil se pobêre, v sredo ovčíc skoči in plah in tibo jih na vso moč podí. Ne-prenehama so dirjale do doma, in naš revež se ni upal nazaj pogledati. Na pol mertev je domu prišel in očetu, ki so že za-nj zlo skerbeli, s spehanim glasam povedal, kaj de je vidil in slišal.

Oče niso k temu nič djali. Drugi dan pa so ga seboj vzeli, ko so proti večeru v tisti gojzd po steljo šli. Vprašajo ga tam, kje de je grozne prikazni vidil in pok in pa šumenje na drevesu slišal. S straham pelje očeta proti tistimu kraju. „Oh! sej danes tudi hudoba tamkej pase, vidite oče“ — ves boječ pravi fantek, in se trepetaje k očetu pritiska. Oče pa rečejo: „Ljubi sinek! nič se ne boj, sej sim jest pri tebi; spomni se na Bogá in dobro poglej, če je to, kar praviš, vse res. Zato pojva le bliže.“ Komaj so ga pripravili, de je ubogal. Prideta do hudobe. „No, vidiš“ — pravijo oče — „kaj je to?“ Sin na tanjko pogleda, in vidi de je velik germ. „Glej, te-le dve veji, si mislil, de ste rogé; ta-le pa, ki iz srede vun rase, de je rep. Te smerekice, ki jih veter sim in tje giblje, so tvoji polhi, in včeraj v tem časi je naš hlapec tukaj memo peljal, z bičam pokal in — ka-

kor mi je povedal — na pero piskal.“ Debelo gleda fant in pravi: „Sej je res!“ Na dalje rečejo oče: „Kar ljudje od polhov govore, de jih namreč po noči hudoba pase, zato, ker se dostikrat pokanje z bičem sliši, brez de bi se pastir vidil — je gola laž.“ Res je le to, de se pokanje sliši; tode to pokanje pride od neke sove ki s klunam skorej ravno tako poka, ko de bi z bičem. — „Pa kaj je bilo neki tisto veršenje na smreki, oče! to je bilo pa vender nekaj čudniga.“ — „Poterkaj na deblo smereke,“ pravijo oče. Poterka. Kar se sliši ferfentanje tičov. Gleda gori in zavpije: Oče! ali niso to vrane? — „Nič družiga,“ so djali oče. Potlej pravi sinek: Oh, sej res ni nič hudiga tukej; jèz sim se pa takó bal. Zdej zanaprej bom pa vselej natanjko pogledal, kaj de je. Nič me ne bo oplašilo.

Tako nej vsak stori, če se mu od konca kaj grozno zdí, in vidil bo, de je res, kar pametni ljudje pravijo: Strah je v sredi votel, okoli ga pa nič ni. **B.**

Pogovor učenika z učenci.

Učenik. Ali bi vi radi vedili, kako se megla, oblaki in dež napravijo?

Cela šola. Práv radi; lepó prosimo, de bi nam hotli povédati.

Učenik. Veselí me, de ste tako radovedni. Morebiti pa, de kdo zmed vas to že vé. — Tíček! ali ti veš?

Tiček. Druziga jest ne vém, kot kako se dež napravi. Naš hlapec mi je povédal, de ima sveti Elija nad podnebjem (firmamentam) strašno velik sod vodé in pa veliko veliko rešeto. Kader hoče de je dež, pa odterdi sod, de voda skozi luknjice rešeta doli teče; potlej je pa dež.

Učenik se prijazno nasmehljajo in rekó: Pa si ti to hlapci verjel? Le pazljivo poslušaj, boš vidil de ni treba za dež ne soda ne rešeta. — **Kolar!** kakor vém, so tebi tvoj stric že lani, ko so bili po dokončani osmi šoli na šolske praznike ali vakance domú prišli, več pona-tornih zgodb razložili. Povej nam tedej ti — če nisi pozabil — kakó de se megla, oblaki in pa dež naredé.

Kolar. Megla se tako naredi: Gorkota stori, de se iz vse vodé, kar je je na svetu v potohik, rekah, jezerih in morji zmirej nekak voden in večidel nevidljiv dim kadí, ki se mu puh pravi, in kateri puh iz nar majnjih (nevidljivih) kančkov ali kapljic obstóji. Bolj ko je gorkó, bolj ko sonce pripeká, više se ta puh v zrak (luft) vzdiguje. Ako potem ravno ta puh v zraku skup ostane, de se lahko vidi, in scer ne visoko nad zemljo plava, mu pravimo meglà.

Učenik. Dobro si zapazil (zamerkal). Mislim, de zdej vsak vé, kako se megla naredí. Gdor ima kej poprašati, le naj poprašà. — Ali ste vsi razumeli?

Céla šola. Jest že, — jest tudi, — jest tudi i. t. d.

U. Ali pa tudi veš, Kolar! kako se vsak lahko prepriča, de se voda res zavolj gorkôte kakor puh v zrak vzdiguje, ali — kakor učeni govore — de se voda z gorkôto združva in potlej ž njo zgine?

K. Ko bi se skledica polna vodé na sonce dela, bi voda, brez dé bi jo gdo izlil, čez nekoliko časa vsa zginila.

U. To je, v nevidljivih kančkih kakor puh bi se počasi iz skledice vsa v zrak izkadila, in skledica prazna ostala. Kdor tega ne verjame, naj sam poskusi; bo vidil de je res. — Ravno tako bi se tudi voda iz piskra ali lonca pri ognji izkadila, ali — kakor ljudje pravijo — posušila, ko bi ogenj neprenehama gorel. — Mlinar! Ali bi ti zdej mogel povedati, kako se zgodi, de se mokro perilo na soncu tako hitro posuší?

Mlinar. Gorkota stori, de se voda ali mokrota iz njega do čistiga izkadí ali izpuhtí, in ker pótem nič več mokrote notri ni, je pa suho

U. Prav si odgovoril. Ako se mokra ruta na vroče železu ali vroč kamen položi, se na tanjko vidi, de se iz rute kadí, in to ni nič družiga, ko majhni vodeni kančki ali puh.

Iz vsiga tega, mislim, de se je vsak prepričal, de se voda zavolj gorkote zmirej kadí, čeravno se puh vselej ne vidi.

Radovednik. Gospod učenik! kako se pa oblaki napravijo in pa dež?

U. Oblaki se pa tako napravijò. Če bolj sonce pripeka, tim više se puh iz vodé v zrak vzd -

guje in kader tega puha več skup visoko nad nami plava, mu pravimo oblaki. — Kakošin razloček je tedej med meglo in med oblaki?

K. Samo ta, de so oblaki veliko više v zraku od meglé.

R. Ali so vsi oblaki enako visoki?

U. Niso; sej se vidi, kako včasi čern oblak beliga zakrije; takrát mora černi holj spodej biti.

R. Zakaj pa so eni oblaki rudeči, drugi černi, zopet drugi kakor zlati i. t. d.?

U. To sonce naredí. Kako to sonce naredí, se bojo tisti, ki bojo danes jutri v osmo šolo prišli, na tanjko učili. Zdej si pa le toliko zapazite, de se to ravno tako zgodí, kakor v voglatim steklu ali glaži, v katerim proti soncu gledaje tudi vse barve vidite. — Kolar! kako pa dež postane? — Tiček! zdej le dobro poslušaj.

K. Sapa ali piš in drugi vzroki storé včasi de se po več kančkov v eno kapljo sprime. Kader so te kaplje potlej pretežke, de bi v zraku plavale, padajo na zemljo in mi pravimo: dež gre ali deží. Tako postane dež.

U. Tako pač. Tiček! zapazi si to dobro in povej tudi vašimu hlapcu, de ne bo več tako smešnih misel imel. — Ali pa zdej vsak vé, kakó se megla, oblaki in dež napravi?

Cela šola. Jèst že, jèst tudi, jèst tudi i. t. d.

U. To me veseli. Drugokrat vam bom kaj družiga povedal.

Procesija na konjih.

Pred veliko léti so v enim kraji na Krajnskem in scér v Šentpetru v Komendi, možki na svétiga rešniga Telésa dan v procesijo prijezdili. *)

Perva v procesiji sta jezdila dva kmeta s banderama v rokah; pa močnò so se préj besedovali, gdo de bo banderi nosil, zakaj to je bla velika čast. Prec za njima so jezdili duhovni gospod, v rokah sveto rešno Telo deržéci; za njimi pa več sto kmetov.

Tako so jezdili po celim polji okrog, kjer so bili, kakor še zdej stirje evangelji brani in Bog prošén, de bi dal dobro létino in jo ovarval hudiga vreména.

Kakor se je več navád starih časov za-terlo, se je tudi procesija na konjih. Mende za-tó, kér se je večkrat pripetilo, de je v tesnoti — kér so se namreč pri vsakim evangelii naglo krog duhovniga gospoda vstopili, konc evangelja se pa spet naglo razšli — eden družiga s konja prorušil (vergel).

Smešnica.

Reven kmet je nesel na oslu nekaj šenice v mestu. Ravno je bil nekoliko zadej ostal, ko začne osel rigati ali tuliti. Dva gospoda, ki sta šla po cesti proti kmetu, rečeta zaničljivo: „Ali ne slisiš, de te osel kliče?“ Odgovorí kmet:

---

*) Valvazor VIII. b., str. 786.

„Ni res; se le od veselja smeja, ker je dva brata srečal.“

Prošnja založnice.

V povabilu na naročbo smo tudi lepe pesmice in zastavice obljubili. V ta namen smo že davno poprej, ko je Védež na svitlo prišel primérnih, to je novih pisménk manjše baže ali sorte v Pragi, kjer se zdej nar lepši pismenke delajo, naročili; pa zavolj silniga dela in pa undanšniga nepokoja v Pragi jih še zdej nismo dobili. Torej nismo in ne bomo mogli do prejema imenovanih pisménk nobene pesmice in zastavice, v kateri se ktera nova čerka (č, š ali ž) znajde, podati. Jih pa s takó velikimi pismenkami natiskati, ko druge sestavke bi ne bilo lepó. Prosimo tedej tiste bravece, ki bi že radi kaj pèsmic in zastavic brali, spodobno za kratko poterplenje, ker se namreč naročenih pisménk vsak dan nadjamo. Eno zastavico pa, v kateri nobene nove čerke ni, že danes tukaj podamo.

Zastavica.

Kam zletí krokar, kader se zjutrej zbudí?

Za kljuncam.

Nenavadne beséde.

(Besede z znamnjem † niso slovenske, in se nej ne govóré.)

Baker ali **bakro** se imenuje kotlovina ali † (kufer); **bakrén**, † (kufern).

Rozalija Eger, založnica. **J. Navratil**, vrednik.